

Dr. Franc Šěn, dr. Marija Měrcinowa, dr. Susanne Hozyna, dr. Anja Pohončowa a prof. dr. Dietrich Šolta (wotlěwa) – to je redakcijski team Serbskeho kulturneho leksikona, kotryž ma po lětdžesatku intensiwneho džěła 25. februara wuńć. Foto: SN/M. Bulank

Inwentura serbskeje wědy

Po lětdžesatk trajacym džěle wuńdže Serbski kulturny leksikon

Mamy serbske słowniki wšelakorych družin a časow, tež Serbski biografiski słownik, ale do kotreje knihi hladaš, chceš-li wědže, što je přenju serbsku čišćanu knihu spisa? Abo, hdy bě přenja serbska listowa znamka wuša? Abo maja abo mějachu Serbja wosebitu ludowu medicinu? A što so za tym chowa?

Bórže budže čas hódanja nimo, wšako ma přichodny měsac přeni Serbski kulturny leksikon wuńć, kotryž na tajke a hinaše prašenja wotmołwa.

Projekt noweho lěttysaca

Hišo po lěće 1945 su wo tym rozmyslowali, ale hakle spočatk noweho lěttysaca bě čas skónčnje zrały a Serbski institut so rozsudži leksikon zdžětać. Hoberski to nadawk – wot koncepcije hač k poslednej korekturje traješe dlěje hač lětdžesatk, zas a zaso wozjewjenski termin wotstorkowachu. Kotre hesła maja so zapřijeć? Štó ma wo kotrym hesle pisać a štó je redakcionelnje wobdžětać? Kak krótko a jadriwe informacije zmysla-połnje zwobraznić? W instituce měješe so hłownje skupina pječ wosobow wo to starać, tajke a hinaše problemy rozrisać. Wudawaćelej němskorěčneho leksikona, direktor instituta prof. dr. Dietrich Šolta a jeho zastupnik dr. Franc Šěn, starašaj so nimo redakcionelneho džěla tež wo organizatoriske prašenja. Jimaj poboku

běchu rěčespytnica dr. Anja Pohončowa, kotraž měješe tež Delnju Łužicu na starosci, ludowědnica dr. Susanne Hozyna a wumělstwowa wědomostnica dr. Marija Měrcinowa.

Najlěpšich specialistow pytali

„Leksikon, to je kaž inwentura – hladaš, što maš, spóznowaš staw wědomosće a hdže su džěry“, rozložuje dr. Měrcinowa. „A najwažniše informacije dyrbiš

w krótkej, abstraktnej, ale za normalnje kubłaneho čłowjeka w přiwšěm zrozumliwej formje zjimać“, dr. Pohončowa narodne předewzaće dale wopisuje. Njeje to kóždy fachowc, kiž je zdobom kmany wotpowědnje pisać. „Spytachmy najlěpšich specialistow za jednotliwe temy zdobyć“, praji dr. Hozyna. 75 procentow hesłow su institutni sobudžělačerjo napisali. Tež wukon třoch mjenowanych wědomostnicow je nahladny: Dohromady su wone 40 artiklow pisali abo sobu pisali. Wobdžěłali su wo wjele wjace, při čimž je wotřady instituta podpěrowachu, wšako běchu tam hesła rozjimowali. Hłowny nadawk pak bě: čitać, čitać a zas čitać, kóždy artikl wjacore razy.

Nowe karty zdžětać dali

Zakładnje zapřijeli su do leksikona wědu hač do kónca 20. lěttotka. Za hesłom „jolka-swjeden“ tuž podarmo pytaš, dalše wuwice ma so najprjedy wočaknyć. „Je to zakładny problem z nałožkami. Móžeš je historiske mjenować, definicija pak budži začišć, zo dyrbi to tak być – nałožki porno tomu su žiwe z toho, zo so dale wuwijawa. K tomu přindže, zo su wšudže rozdžěle, kak so nałožk haji a kóždy region sej myslu, zo to tam prawje činja“, rozložuje ludowědnica Susanne Hozyna. A Anja Pohončowa dodawa: „Žiwe nałožki su nam pohon do dalšeho džěla.“

Za to pak stej stenografija kaž tež serbska dójka zapřijatej. Runje tak zajimawa kaž problematika bě redaktorom maćizna jednotliwych serbskich kónčin, wo kotrychž so praji, zo tam džensa hižo telko serbskosće njeje. „Hač su to Budyški kraj, něhdyše Mužakowske stawne knjejstwo, Kalawska abo Złokomorowska kónčina abo tež džensa w Pólskej ležace regiony wuchodneje Łužicy kaž Żary, Żagań abo Lubska – bě čězko wo tym prawje informować. Što bě serbske w Kalawje?“, měni Susanne Hozyna. Runje wšelakorosć regionow z jich stawiznami, dialektalnymi a kulturnymi wosebitosćemi předstajić bě wužadanje. Za to su ekstra nowe karty zdžětać dali, eksistowace běchu pak přestare pak přediletantske. „Wuhotowarka leksikona Iris Brankačkowa je nowe karty po našich předstawach rysowała, a to nic jenož nastupajo kónčiny, ale tež hladajo na rěčne wosebitosće, rozšěrjenje brunicy abo stejnišća serbskich šulow“, wjeseli so Anja Pohončowa. Tež powšitkownje su na ilustracije wosebitu wažnosć kładli. „Zaměr bě leksikon nazornje zwobraznić“, praji wumělstwowa wědomostnica Marija Měrcinowa.

To pak so lěpje praji, hač čini. Hłowny plan, zo so awtorojo sami wo wobrazy stara, bě so bórže jako iluzoriski wukopać. „Dyrbjachmy same pytać. A njebě přeco lochko, dosć ilustracijow w dobrej kwalice tež z druhich archiwow dóstać. Na kóncu stej nam Ludowe nakładnistwo Domowina a wuhotowarka jara pomhałoj“, dr. Měrcinowa rozjasnja.

„Ludowa medicina je mje najbóle překwapiła“

Wšojedne, hač wotblyšćuju leksikon jeno staw zezběraneje wědy; štóž ma něšto pisać, dyrbi so najprjedy do maćizny zanuric. A při tym so často něšto nowe wotkrywa abo snano tež zhubjene zaso namaka. „Dyrbju rjec, zo je mje ludowa medicina najbóle překwapiła“, wuswětla dr. Susanne Hozyna, „bě zajimawe zhonić, kajki wulki wuznam wona měješe, a štó je so kaž Arnošt Muka ze wšelakimi rostlinami a jich hojacymi funkcijemi zaběrał. Interviewy z hojerjemi, zaprajerjemi abo zaprajerkami wězo žane nje-předleže – kak so brodawki po ludowym wašnju hoja, to je ertna kultura. A dokož maja zažohnowanja jako přiwěrki negatiwny přislód, so wone tež rady zjawnje nje-předstajeja.“ Heslo „přiwěra“ so w leksikonje njejewi. Snano je polo cyle prosće přewobšěrne – tež hladajo na to, zo su za němski słownik wo přiwěrkach džesać zwjazkow a 15 lět trjebali.

Inspiracija za dalše slědženja

W Ani Pohončowej su mjez druhim mjenowědne hesła hluboki začišć zawostajili. „Maćizna je w fachowej literaturje wobšěrnje přeslědžena. Hdyž trjebaš krótki a zjmany přehlad, njetrjebaš nětko wjace džesać wšelakorych nastawkow abo samo cyle knihi čitać – maš najwažniše informacije w někotrych krótkich artiklach a móžeš je hnydom wuziwać.“ Štóž pak chce so intensiwnišo z tematiku rozestajeć, tón namaka w leksikonje pokiwu na dalšu literaturu.

Mariji Měrcinowej bě logistiski zaběh hoberskeho projekta wulka lekcija. K dalšemu slědženju wabja ju hesła kaž na příklad „narodne symbole“, kotrež so z identitu zaběraja. „Mí so zda, zo wotwěra so mi tule nowe plódné polo za přichodne džělo, myslo jenož na konjunkturu serbskich symbolow na europeadže.“

Nowe karty je Iris Brankačkowa zdžětała, mjez druhim za historisku Złokomorowsku kónčinu 1815.

Žórlo: Serbski institut Budyšin

Wědomje su so přeciwo tomu rozsudzili, hesła wo wosobinach pisać. „Někotři to njerozumja, njeje pak narok kulturneho leksikona, biografije předstajić – to je nadawk biografiskeho słownika. A nowowudaće tajkeho je dalši wosebity projekt přichoda“, podšmórny dr. Anja Pohončowa.

Standardna twórba

Serbski kulturny leksikon, to su na 570 stronach informacije k 230 hesłam – wo stawiznach a nabožinj, rěči a pismowstwe, nałožkach a drastach, wo wuměstwe, powěsćach a mytach Serbow. Něhdže 80 awtorow je k wudaću přinošowało. Wjace hač 700 wobrazow a kartow wobohaća zwjazk runje tak kaž wěčne, wosobowe a městne registry. Jako standardna twórba sluša leksikon runja słownikej na kóždu serbsku knižnu polcu – hačrunjež wusměrja so přenorjadnje na němskorěčnu zjawnosć.

25. februara ma Serbski kulturny leksikon wuńć. Zajimcy móža sej jón hišće hač do 15. februara w LND za zniženu subskripcisku plaćiznu 40 eurow skazać. ■ C. Ratajczakowa

